

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2025-3\(117\)-34-38](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2025-3(117)-34-38)

УДК [028.17 : 808.55] : 37.091.2

Євгенія Валеріївна Миропольська,

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук
Київського Національного Університету театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого, м. Київ, Україна, evgeniya.myropolska@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-9570-5641>

Наталія Євгенівна Миропольська,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу
мистецької освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна,
natalia.myropolska@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7469-5111>

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: GENIUS LOKUS ЯК МОТИВАЦІЙНИЙ ІМПУЛЬС ТВОРЧОСТІ

У статті в кількох аспектах досліджено використання в старшій школі питання, пов'язаного з *genius lokus* – особливою унікальною атмосферою певного простору, не випадковою в творчості митця. Виокремлено духовність родинного середовища, локальний ландшафт рідного краю, різноманітні явища буденного життя як людинознавчого мотиваційного імпульсу творчості, завдяки якому митець постає як жива постать на фоні характерних прикмет часопростору. Приклади подано, враховуючи актуалізацію регіонального підходу.

Ключові слова: видатні митці України, мистецька освіта, персоналізація, регіональний підхід, родинне середовище, старша школа, *genius lokus*.

Актуальність наукової проблеми. У контексті інтеграції України до європейського і світового культурного простору постала нагальна потреба поглибленого вивчення її історико-культурних традицій і сучасної української культуротворчості, що засвідчить як універсальності – те, що є загальним і сталим для багатьох культур, так і своєрідності, окремішності, а іноді й відмежованості певних національних мистецьких явищ у часі й просторі. Забезпечити мотиваційну підтримку учням у розумінні та вирішенні цієї проблеми мають уроки мистецтва, мета яких сприяти вдосконаленню знань та уявлень у царині народного і

професійного мистецтва, культурних надбань минулого й сучасного України, а головне, – бути рушієм до ідентичності, яка має прояв у бажанні відкрити для себе та інших вітчизняну історію, традиції та емоційне злиття з духовним корінням.

Контент-аналіз чинних підручників і програм з мистецтва дав змогу виокремити декілька векторів осмислення феномена українського мистецтва, серед яких: інформаційний (переважає), соціально-педагогічний, мистецтвознавчий. Водночас констатуємо відірваність подачі матеріалу від морально-естетичних вимірів життєвого світу людини, персоналізованого підходу, що «спону-

кає до розуміння як мотивів вибору матеріалу, так і до фіксації уваги на специфіці творчого процесу, який визначає оригінальність і неповторність створеного» [9, с. 9].

Не вистачає і висвітлення такого питання, як *родинне краєзнавство*, або (як влучно висловився академік Г. Філіпчук) «*родинокультурний ґрунт*» [10, с. 122], який, на нашу думку, є «місцем сили», джерелом творчої енергії.

«Місце сили» у кожного своє. Це локальний поштовх, який не можна ігнорувати, у результаті чого і з'являються «*genius lokus*» – генії місця, тобто унікальна атмосфера, дух, характер певного простору. «Генієм місця» може виступати все, що робить це місце неповторним, – його природні особливості (рельєф, клімат, рослини, водойми), сім'я, особистість, звуки, аромати, архітектура...

Чи став би Микола Лукаш геніальним перекладачем, якби у п'ять років, не вміючи говорити навіть рідною мовою, не втік із циганським табором? Коли повернувся додому через два роки, то розмовляв ромською, а не українською. Згодом вивчив ще двадцять мов. У даному разі пустир, де влітку облаштувалися роми, до яких маленький Миколка бігав щодня, і мандрівна кибитка стали його «місцем сили».

Першовідкривач краси національного пейзажу Т. Г. Шевченко «свято вірив, що в Іспанії – іспанська природа, в Італії – італійська, а в Голландії – голландська. І тому йому була чужа давня практика зображення пейзажів за ідеальними схемами» [7, с. 98]. Тому його пейзажі завжди відбивають національну специфіку регіону, який він зображував.

(До слова, такій же позиції присвячена праця британського професора мистецтвознавства Ніколауса Певснера «Англійськість англійського мистецтва» [19], яку ми перекладали українською мовою і розробили методичні вказівки для ефективної праці з нею [11].

На жаль, у сучасних навчальних працях не вистачає подібного вектору. Вектору, який має стати органічною частиною, не випадковим елементом навчання певній темі, особливо стосовно творчих портретів митців, що зв'яже знайомство учнів з ними у завершене ціле, віддаляючи їхнє сприймання від

формального, шаблонного, і наблизить до продуктивного діалогу з митцями.

Аналіз останніх досліджень. Частково такий підхід зустрічається в працях з художнього краєзнавства в школі. Так, велику увагу й повагу приділила цій темі Л. Масол; вона означила шкільне художнє краєзнавство як «організовану і керовану педагогічну діяльність учнів, спрямовану на систематичне виявлення, збереження і відтворення художньої спадщини рідного краю» [14, с. 115] і навела приклади завдань у контексті цієї теми. Авторка обґрунтувала педагогічні умови позитивного використання художнього краєзнавства, де, на наш погляд, важливою є третя умова, пов'язана із пробудженням особистісного позитивного ставлення до художнього краєзнавства.

Окремі питання з цієї теми знаходимо в наукових працях Т. Анікіної (запропонувала інтегративний курс з художнього краєзнавства), М. Качур (розглядає проблеми залучення молодших школярів до мистецького краєзнавства), А. Корнієнко (є авторкою навчальної програми з мистецтва рідного народу), В. Лаппо (розглядає ці проблеми на матеріалі гуцульського етно регіону), С. Ничкало (інтеграція естетичного та патріотичного виховання), Г. Яківчук (на матеріалі Поділля) та ін.

Але дедалі очевиднішою стає необхідність занурення в більш конкретний (персоналізований, ландшафтний чи інший) контекст доби, в яку жив митець. Це дасть можливість уникнути позірному характеру подачі матеріалу, поринути в щирість і відвертість біографічних родинних фактів, що наблизить школярів до засадничих мотиваційних ідей митців.

Мета статті – актуалізація включення в контекст шкільної мистецької освіти проблеми *genius lokus* як людськознавчого (родинного, ландшафтного, буттєвого...) середовища, як мотиваційного імпульсу творчості.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи принцип творчого використання програм, запропонований академіком О. Савченко [12, с. 6], наводимо приклади «інкрустування» уроків мистецтва родинно-краєзнавчим аспектом, представляючи учням «місце сили» митців, ниву, на якій зростала і живилась їхня

творчість. Подаємо декілька прикладів до підручника «Мистецтво» [3], побудованого на *актуалізації феномена регіонального підходу*.

До підрозділу «Перлини української півночі» зупиняємось на творчості митців, яких народила Чернігівщина, де протікають Дніпро і Десна, а мішані ліси з сосни, дуба, берези, ясеня і клена дають відпочинок і наснагу.

Розглядаючи творчий портрет **Марії Заньковецької**, обов'язково наголошуємо, що це – псевдонім акторки, який вона обрала на честь села Заньки, де народилася у 1854 році. Її справжнє прізвище Адамовська. Додаємо також, що М. Заньковецька є акторкою не тільки театру, а й українського кіно (фільми «Наталка Полтавка», 1910 р. і «Остап Бандура», 1923 р.). Коректно організовуємо реальну чи віртуальну екскурсію до меморіальних музеїв М. Заньковецької в Києві та в с. Заньках, не перевантажуючи і не «виснажуючи» учнів великою кількістю експонатів, після яких юні відвідувачі нерідко почуваються пригніченими та розгубленими.

Чернігівська земля подарувала світові і «революціонера» в новітніх кінозображувальних засобах і композиційних рішеннях в поезії українського кіно – **Олександра Довженка**. Бажано детальніше зупинитися на його роботах на одеській і київській кінофабриках і, звичайно, побувати в меморіальному музеї О. Довженка в Сосниці – селищі, де він народився і де протікає притока Дніпра, яку він називав «зачарованою Десною», – вона і стала його «місцем сили».

До яскравих представників цього краю належить актор, якого знали і любили всі, – **Микола Яковченко** (1900–1974). Знайомимо учнів з його найвідомішими ролями в театрі й кіно та пропонуємо «посидіти» поруч із ним у сквері біля театру І. Франка в Києві.

Саме Чернігівщина подарувала нам і «людину-словник», як його називали друзі і колеги, – **Миколу Лукаша** (1919–1980). Геній художнього перекладу, знавець 22 мов. Завдячуючи майстерності перекладу його позиціонують як першовідкривача нових можливостей українського слова. Переклад «Фауста» Гете вважається найкращим у світі. Вив-

чаючи цей твір, обов'язково *пропонуємо учням прочитати вголос або «зіграти» уривки з цієї поеми, надаючи нагоду відчувати силу і можливості рідного слова, сучасну лексику*. Наприклад, останній монолог Фауста, де переплітаються і поетична, і побутова мова:

Як буду змушений сказати:

*«Спинися мить! Прекрасна ти!»,
Тоді закуй мене у пута,
Тоді я рад на згубу йти,
Тоді хай дзвін на вмерле дзвонить,
Тоді хай послуг твоїй мине,
Годинник стане, стрілку зронить,
І безвік поглине мене!»*

Поцікавтесь, які слова є новими для учнів, чи відчують вони їхню силу.

Якщо клас і вчитель – «театрали», рекомендуємо підготувати театралізований вечір «Граємо Івана Кочергу», присвячений також уродженцю Чернігівщини – талановитому драматургу **Іванові Кочерзі**.

Північно-східний регіон нашої держави подарував Україні «короля оперети» **Михайла Водяного** (1924–1987), уродженця Харкова – міста, яке було до кінця XVIII ст. полковим центром Харківського слобідського козацького полку, а з 1919 до 1934 р. – столицею України. Знайомимо учнів з видатними ролями М. Водяного і виставою «Бал на честь короля оперети» у виконанні акторів одеського театру музичної комедії ім. М. Водяного.

Житоморщина, яка зажила світової слави не тільки завдяки перебуванню в с. Верхівня видатного французького письменника Оноре де Бальзака і кошту в м. Бердичеві, де письменник вінчався з Євеліною Ганською, скільки тим, що подарувала світові **Лесю Українку**. Ще раз згадуємо її фантастично-поетичні образи рідного краю, вкритого лісами, озерами й болотами, у драмі-феєрії «Лісова пісня» та версії цього шедевра в балеті М. Скорульського, опері В. Кирейка, кінофільмі В. Івченка. Відвідуємо Звягель і візитівку міста – Музей родини Косачів-Драгоманових, дитячу кімнату Лесі Українки, де вона мешкала у 1877–1879 рр.

Приклади мистецького доробку Центральної України, яка в чинному підручнику має назву «У серці України», розпочинаємо з географічного центру

України, що у межиріччі Дніпра й Південного Бугу з лісостеповим і степовим ландшафтом – Кіровоградщини.

Звертаємось до творчості **Марка Кропивницького** (1845–1907) і до села Бежбайраки (тепер с. Кропивницьке Кіровоградської обл.), де народився видатний український драматург, актор, режисер, композитор, засновник театральної трупи «Товариство акторів», званої як **«театр корифеїв»** (1882 р., м. Єлисаветград – нині м. Кропивницький). Переглядаємо його п'єси «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, роса очі виїсть», «Глитай, або ж Павук», слухаємо романси і дуети «Де ти бродиш, моя доле», «Соловейко» та ін. у виконанні знаменитих українських співаків, серед них були донька Олександра (оперна співачка) і син Володимир (хормейстер).

В Єлисаветграді народився ще один із фундаторів, корифеїв-основоположників українського театру, автор сатиричних та історичних п'єс **Іван Карпович Карпено-Карий** (1845–1907), творчості якого Іван Франко дав вичерпну характеристику: «Він був одним з батьків новочасного українського театру, визначним артистом, й при тім великим драматургом, якому рівних не має наша література, ... та кому не дорівнює а ні один із сучасних драматургів» [15, с. 166].

Іван Карпович Тобілевич (справжнє ім'я драматурга) у 1889 р. взяв псевдонім І. Карпенко-Карий. Сім'я Тобілевичів походить із заможного старовинного шляхетського роду, знаного з XVI ст., але збіднілого у XVIII ст. Батько драматурга довго домагався в судах визнання для сім'ї права на дворянство. Але в документах, які Карпо Адамович подавав у суди, прізвище в різних документах було записано не однаково (в одному Тобілевич, а в іншому Тобелевич). Тому у визнанні спадкового дворянства роду Тобілевичів було відмовлено [3, с. 19]. Так факт біографії перетік у найпопулярнішу п'єсу «Мартин Боруля», де головний персонаж заявляє: «Я і сам не знаю, хто я: Боруля чи Беруля». Неперевершене сценічне втілення цього персонажа належить видатному актору, режисеру, засновнику Нового драматичного театру ім. Франка **Гнатіві Юрі** (1887–1966), також уродженцю Кіровоградської області.

Знайомимось з «Хутором Надія» (нині тут державний музейно-природничий заповідник Тобілевичів). Сюди після революційної діяльності та заслання в м. Новочеркаську І. Карпенка-Карого направили на проживання під наглядом поліції. Але й після дозволу залишити хутір драматург часто мешкав тут, де написав свої найкращі драматичні твори «Сто тисяч», «Сава Чалий», «Хазяїн», «Суєта», «Житейське море». Тут його і поховано. Таким чином «Хутір Надія», здавалось би місце примусового поселення, стало сакральним місцем сили, тягнуло і вабило митця, надаючи йому енергію. І не тільки йому.

Рід Тобілевичів – це і брати **Микола Садовський** (псевдонім від прізвища матері), **Панас Саксаганський** (псевдонім від назви річки і села, де народився). Вони створили успішні театральні трупи, представляючи п'єси, які висвітлювали різноманітні питання народного життя. На прикладі родини Тобілевичів звертаємо увагу учнів на значущість «духовності родинного середовища» [17, с. 81] і мимоволі спливає «Балада роду» Івана Драча, рядки якої наводимо нижче:

*Сива стежка в сто доріг
Розлітається од хати.
Сто вітрів мій вік запряг
Сиву хату розхитати.
Сто скажених сивих бід
Та й сушило ж роду вроду,
Та не висхне зроду рід
Ні в погоду, ні в негodu...
Роде рідний! Не стлумить
Нашу жилаву породу,
Сто вітрів в ногах лежить
Мого роду і народу... [1, с. 72].*

Полтавщину в чинному підручнику «Мистецтво» представляє **Іван Котляревський**, який оспівав рідний край, свій *genius lokus* навіть у назві п'єси, яка зробила його основоположником української драматургії. Перші вистави «Наталки Полтавки» були поставлені в 1819 р. в Полтаві та в Полтавському вільному театрі в Кишинях з ініціативи українського мецената Дмитра Трошинського.

Щодо Кишинців. Рекомендуємо додати матеріал, присвячений мистецькому дитинству **Миколи Гоголя** в Кишинях, де його батько служив упра-

вителем, був режисером і драматургом домашнього театру Д. Трошинського. Тут і полюбив театр геніальний українець.

Полтавщині зобов'язана місцем народження «королева німого кіно» **Віра Холодна** (справжнє прізвище Левченко). Народилась у 1893 р. у сім'ї викладача полтавської гімназії. «Полтавська галушка» (як її називали вдома), стала мистецьким кіносимволом першої чверті XX ст., але пішла з життя дуже рано у 1919 р. в Одесі. На вулиці Преображенській в Одесі їй встановлено пам'ятник.

Завершуємо подорож Центральною Україною на Черкащині – батьківщині **Т. Г. Шевченка**, яка йому снилась усе життя:

*І досі сниться: під горою
Меж вербами та над водою
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленькеє внуца. [18, с. 539].*

Пропонуємо підготувати розширений урок-концерт «Твори Тараса Шевченка в театрах України».

Також радимо провести урок-дослідження, присвячений сину черкаської землі **Михайлові Старицькому** (1840–1904), а саме його драматургічній спадщині, підготувавши шкільну виставу, скомпоновану з уривків його п'єс «Не судилось», «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Талан», «За двома зайцями» або з його п'єс за сюжетами М. Гоголя.

Вітчизняний культурний простір нерідко формується й у безпосередньому зв'язку з буденним життям. І саме повсякдення дало підґрунтя творчості народного артиста, режисера **Леоніда Бикова** (1928–1979). Припускаємо, що і аромат трав степу, і рівнинний ландшафт Донеччини сприяли народженню «маестро». Але, провівши дитинство і шкільні роки на околиці Краматорська в сім'ї металурга-прокатника, він у бесідах завжди підкреслював, що його життєва стежина нагадує прокатний стан, який працює без зупинки, формуючи вироби, а «місцем сили» для нього був і залишався драматичний гурток Палацу культури Краматорського машинобудівного заводу.

Від степової України – до шелесту теплого моря – Одеси, де народився

видатний світовий сценограф, «геній предметного світу» **Давид Боровський** (1934–2006). Провів дитинство в типовому (з чавунною колонкою) одеському дворі. Після навчання в Київському художньому інституті на факультеті театральньо-декоративного мистецтва, працював художником-оформлювачем вистав, які стали окрасою Київського національного театру імені Лесі Українки. Він вважав, що саме в цьому театрі протягом чотирнадцяти років він формувалася як людина. І останню в житті свою виставу «Дон Кіхот 1938» за п'єсою М. Булгакова він створив також у цьому ж театрі, але побачити не встиг.

«Геній місця» півдня України – це і **Микола Куліш** (1892–1937). Детальніше [11].

Завершуємо подорож знайомством з видатними митцями краю «межової культури» – заходу України, де найчіткіше поєдналися українська і європейська культури. Зупиняємось на творчості українського режисера, актора і теоретика театру, вихователя когорти видатних акторів і режисерів **Леся Курбаса** (1887–1937). Починаємо з меморіального музею на його честь у селі, де пройшло дитинство, – Старому Скалаті, розповідаємо про вплив імпресіонізму та конструктивізму на його творчість, засновництво театральних труп «Тернопільські театральні вечори» (1915–1916), «Молодий театр» у Києві (1918–1919), театр «Березіль» у Харкові (1922). Детальніше [5].

Цей же регіон представляє Герой України, видатний український актор **Богдан Ступка** (1941–2012). Подаємо біографію і характеризуємо львівський і київський періоди творчого життя та ролі в кіно.

Волинську область презентує творча спадщина її уродженця **Агатангела Кримського** (1871–1942). Знавець 50 мов. Знайомимось із біографією. Слухаємо солоспів українського композитора С. Людкевича на слова А. Кримського, виокремлюємо основні ідеї мислителя щодо української драматургії і кіномистецтва.

Висновок. Наша подорож культурною «машиною часу» завершується, осмислюємо творчі силуети митців, культурні традиції, історичні реалії за допомогою родинно-краєзнавчої спад-

щини. Звичайно, це не скасовує інших підходів. **Чекають на дослідження** проблеми використання епістолярної спадщини, що відшліфує творчі силуети митців; розробка методики використання феномена *genius lokus* у вищих навчальних закладах. Тільки не забуваймо, що модерна думка живиться і рухається за рахунок нашого постійного звернення до минулого. Головне – митець має органічно постати як жива людина на фоні характерних прикмет духовного контексту часопростору.

Відкриваючи Іншість шляхом занурення у витоки творчості, доторкаючись до факту (події, думки), що надало силу, звертаємо увагу учнів на бажане знаходження і ними свого «місця сили» – будь-якого простору, куточка землі, особистості, де і з ким людина відчуває себе собою. І якщо своя локація буде знайдена, вона допоможе подолати відчуття життя на рівні «плоскості», тривіальності, страху і стане імпульсом до здобуття людиною стану горішнього.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Дран Іван. Анатомія блискавки. Харків : Фоліо. 2002. 509 с.
2. Ермоленко В. Ерос і Психея. Львів : Видавництво Старого Лева. 2023. 496 с.
3. Комаровська О. А., Мирополюська Н. Є., Нічкало С. А. Мистецтво. (10–11). Харків : Ранок. 2019. 192 с.
4. Кравчук П. І. Життя і творчість І. К. Карпенка-Карого. У *вмірах вічності. Науковий вісник КНУТКК імені І. К. Карпенка Карого*. Київ, 2021. С. 18–25.
5. Курбас Лесь. Філософія театру. Харків – Київ : Основи. 2022. 920 с.
6. Кушинська С. В., Кушинська Л. А. Начерк історії та культури України. Київ : Ліра. Київ, 2024. 45 с.
7. Макаров Анатолій. Краса Бароко. Київ : Довіра, 1992. 116 с.
8. Мирополюська Н. Є. Знайомство з культурою Англії : методичні рекомендації. *Шкільний світ*. 2015. №3/81. С. 1–16.
9. Оніщенко О. Культурологічні виміри інтелектуальної прози: *Від художньої творчості до «ігор розуму»*. Київ : Інститут культурології НАН України, 2021. 352 с.
10. Освітній україноцентризм Георгія Філіпчука. Київ : ІПОД НАПН України, 2016. 548 с.
11. Оптимізація методичного забезпечення уроків мистецтва в загальноосвітній школі. Кропивницький : Імекс, 2018. 88 с.
12. Савченко О. Початкова школа в контексті ідей Нової Української Школи. Київ : Оріон, 2018. С. 4–8.
13. Філіпчук Н., Самофалов М. Потенціал музейної педагогіки у формуванні національних цінностей особистості. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття*. Київ : ІНПОД імені Івана Зязюна. НАПН України. 2025. С. 197–201.
14. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти. Київ : Педагогічна думка, 2010. 232 с.

15. Франко І. Про театр і драматургію. Київ : АН УРСР, 1950. 240 с.
16. Холліс Дж. Міфологеми. Втілення невидимого світу. Київ : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2024. 264 с.
17. Черепанова С. Філософія родознавства. Київ : Знання, 2006. 460 с.
18. Шевченко Тарас. Кобзар. Київ : Держлітвидав України, 1963. 720 с.
19. Pevsner N. The Englishness of English Art. London : Penguin Books. 1983. 222 p.

References

1. Drach, I. (2002). *Anatomia blyskavky* [Anatomy of Lightning]. Kharkiv: Folio.
2. Yermolenko, V. (2023). *Eros in Psycheia* [Eros and Psyche]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho leva.
3. Komarovska, O. A., Myropolska, N. Ye., & Nychkalo, S. A. (2019). *Mystetstvo* [Art]. 10-11 grades. Kharkiv: Ranok.
4. Kravchuk, P. I. (2021). *Zhyttia i tvorchist I. K. Karpenka Karoho. U vymirakh vichnosti* [Life and work of I. K. Karpenko Kary. In the dimensions of eternity]. *Naukovyi visnyk KNUITK imeni I. K. Karpenka Karoho* (pp. 18-25). Kyiv.
5. Kurbas, L. (2022). *Filosofia teatru* [Philosophy of theater]. Kharkiv-Kyiv: Osnovy.
6. Kushynska, S. V., & Kushynska, L. A. (2024). *Nacherk istorii ta kultury Ukrainy* [A sketch of the history and culture of Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K.
7. Makarov, A. (1992). *Krasa Barokko* [The Beauty of Baroque]. Kyiv: Dovira.
8. Myropolska, N. Ye. (2015). *Znaiomstvo z kulturoiu Anhlii. Metodychni rekomendatsii* [Acquaintance with the Culture of England. Methodological Recommendations]. *Shkilnyi svit*, 3/81, 1-16.
9. Onishchenko, O. (2021). *Kulturolohichni vymiry intelektualnoi prozy: Vid khudozhnoi tvorchosti do «ihor rozumu»* [Culturological dimensions of intellectual prose: From artistic creativity to "mind games"]. Kyiv: Instytut kulturolohii NAN Ukrainy.
10. Osvitnii ukrainotsentryzm Heorhiia Filipchuka [Educational Ukrainian centrism of Georgiy Filipchuk]. (2016). Kyiv. IPOOD NAPN Ukrainy.
11. *Optymizatsiia metodychnoho zabezpechennia urokiv mystetstva v zahalnoosvitnii shkoli* [Optimization of methodological support for art lessons in a comprehensive school]. (2018). Kropyvnytskyi: Imeks.
12. Savchenko, O. (2018). *Pochatkova shkola v konteksti idei Novoi Ukrainsoi Shkoly* [Primary school in the context of the ideas of the New Ukrainian School] (pp. 4-8). Kyiv: Orion.
13. Filipchuk, N., & Samofalov, M. (2025). *Potential muzeinoi peahohiky u formuvanni natsionalnykh tsinnosti osobystosti* [The potential of museum pedagogy in the formation of national values of the individual]. *Neperervna pedahohichna osvita XXI stolittia* (pp. 197-201). Kyiv: IPOOD imeni Ivana Ziazuna. NAPN Ukrainy.
14. *Formuvannia bazovykh kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnoi shchkoly u systemi intehrativnoi mystetskoi osvity* [Formation of basic competencies of secondary school students in the system of integrative art education]. (2010). Kyiv: Pedahohichna dumka.
15. Franko, I. (1950). *Pro teatr i dramaturhiu* [On theater and dramaturgy]. Kyiv: AN URSR.
16. Kholis, Dzh. (2024). *Mifolohemy. Vtilennia nevydymoho svitu* [Mythology. The embodiment of the invisible world]. Kyiv: Vydavnytstvo Rostyslava Burlaky.
17. Cherepanova, S. *Filosofia rodoznastva* [Philosophy of Genealogy]. Kyiv: Znannia. 2006.
18. Shevchenko, T. (1963). *Kobzar* [Kobzar]. Kyiv: Derzhlitvydav Ukrainy.
19. Pevsner, N. (1983). *The Englishness of English Art*. London: Penguin Books.

Evgenia Valeriivna Myropolska, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Humanitarian Disciplines of the Kyiv National University of Theater, Film and Television named after I. K. Karpenka-Karyo, evgeniya.myropolska@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9570-5641>

Natalia Evgenivna Myropolska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the Laboratory of Aesthetic Education and Art Education of the Institute of Educational Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, evgeniya.myropolska@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-7469-5111>

Art education genius locus as motivational impulse of creativit

The article in several aspects investigates the use of the issues related to genius locus in the high school - a particular unique atmosphere of a certain space that is not accidental in the artist's work. The spirituality of the family environment, the local landscape of the native land, the various phenomena of everyday life as a human motivational impulse of creativity are distinguished, through which the artist is represented as a living figure against the background of characteristic signs of the space. Examples are given, taking into consideration given the updating of the regional approach.

Content analysis of existing textbooks and art programs made it possible to distinguish several vectors of comprehension of the phenomenon of Ukrainian art, including: informational (predominant), socio-pedagogical, art. At the same time, we state the separation of the material from the moral and aesthetic dimensions of the human life world, a personalized approach.

The «place of power» is each of their own. It is a local impetus that cannot be ignored, resulting in genius locus - genius of place, that is, a unique atmosphere, spirit, nature of a certain space. «Genius of place» can be everything that makes this place unique - its natural features (relief, climate, plants, reservoirs...), family, personality, sounds, aromas, architecture ...

But in the process of time, it is becoming more and more obvious to appeal to a more specific (personalized, landscape, or other) context of the day in which the artist lived. This will allow the elimination of the nature of the presentation of the material, to dive into the sincerity and frankness of biographical family facts, which will bring students closer to the basic motivational ideas of artists.

The purpose of the article is to update the inclusion in the context of school art education of the problem of genius locus as human studies (family, landscape, existence...) environment as a motivational impulse of creativity. Here are examples of «inlay» of art lessons of family and local lore aspect, presenting the students «place» of artists, the field on which their work has grown and nourished. Opening a different way by immersing in the origins of creativity, touching the fact (event, thought), which gave strength, we pay the students' attention to the desired finding and their own «place of power» - any space, corner of the earth, personality, where and with which a person feels himself. And if its location is found, it will help to overcome the sense of life at the level of «flatness», triviality, fear and will become an impulse to obtain a person's state of Gorishny.

Keywords: outstanding artists of Ukraine, art education, personalization, regional approach, family environment, high school, genius locus.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2025 р.

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2025-3\(117\)-38-45](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2025-3(117)-38-45)

УДК 374:37.046.16:37.091.3

Анна Володимирівна Корнієнко,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАНПН України, м. Київ, Україна, annavkornienko@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0001-7334-6625>

Олена Анатоліївна Антонова,

директор Центру технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району м. Києва, відмінник освіти України, м. Київ, Україна, aelenyshka@gmail.com, <http://orcid.org/0009-0009-7057-4361>

Ірина Станіславівна Скіпор,

заступник директора з навчально-методичної роботи Центру технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району м. Києва, Україна, irinaskipor@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0003-1331-4340>

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛА- ДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ МЕТОДОМ ПРОЄКТУ

У статті розглядається організація проектної діяльності дітей та підлітків у системі позашкільної освіти з метою формування національно-патріотичних цінностей. Автор акцентує увагу на специфіці цього процесу, здійснює його аналіз та узагальнює результати, отримані на основі вивчення інноваційного досвіду Центру технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району м. Києва. Акцентовано увагу на освітньому проєкті «Вдячні ЗСУ» та аргументовано його ефективність у формуванні ціннісного ставлення до держави, національної ідентичності, у сприянні професійному самовизначенню учнівської молоді та мотивації обирати військові професії.

Ключові слова: заклад позашкільної освіти, метод проєктів, національно-патріотичне виховання, національна самосвідомість, громадянська позиція, волонтерство.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливої актуальності набуває питання національно-патріотичного виховання як ключової складової формування зрілої громадянської позиції молодого покоління. Цей процес тіс-

но пов'язаний зі становленням України як єдиної політичної нації, що об'єднує представників різних етносів і регіонів на основі спільних цінностей, історичної пам'яті та національних пріоритетів. Зарубіжний та вітчизняний досвід свідчить: усвідомлення національної